

A DUALIZMUS KORA (1867-1918)

1867-ben – közel két évtizednyi szembenállás és hosszas tárgyalások után – megszületett az osztrák–magyar kiegyezés. Az ekkor megalakult kétközpontú állam, az Osztrák–Magyar Monarchia két, jogilag egyenrangú állam szövetségét jelentette. Az Osztrák Császárság központja Bécs, a Magyar Királyságé Pest-Buda (1873-tól Budapest) volt. Közös volt az uralkodó, aki egy személyben osztrák császár és magyar király. Közös ügynek számított a külügy, hadügy, és az ezek fedezésére szolgáló pénzügy. A dualizmus kora, amelyet ez a különleges, kettős államszövetség határozott meg, az első világháború végéig, a Monarchia felbomlásáig állt fenn.

Amíg a magyar politikát leginkább a mozdulatlanság jellemezte, addig a gazdasági életben fél évszázadig tartó, látványos gazdasági fejlődés vette kezdetét.

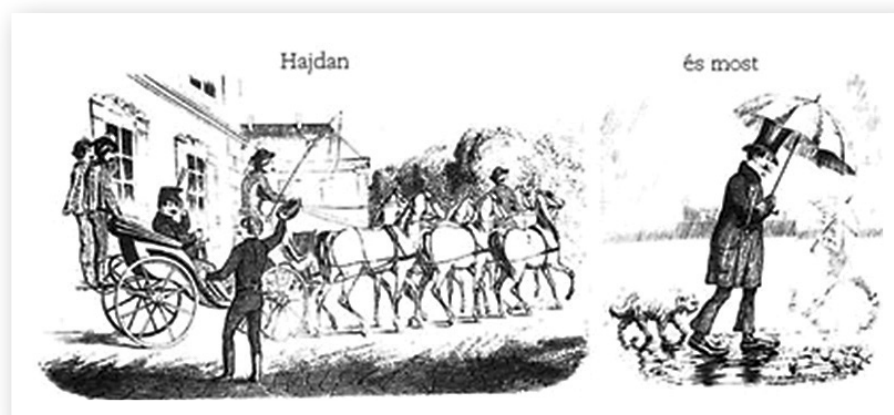
Ezek voltak a „boldog békeidők” és a gründolási láz Magyarországon. Ugyan hazánk a korszak végén is agrárországnak számított, mivel bevételeinek nagyobbik része a mezőgazdaságból származott, de egyre nagyobb értéket képviselt az ipar is. Leggyorsabban az élelmiszeripar, ezen belül is a malomipar fejlődött. Az 1890-es évekig Budapest volt a világ első számú malomipari központja. A nehézipar is látványos fejlődésen ment keresztül az ipari forradalom legújabb vívmányainak köszönhetően. Sorra alakultak a vaskohászati centrumok. A magyar vasúthálózat hossza (1913-ban 21 798 km) és színvonala elérte a nyugat-európai országokét. Állami segítséggel megépült Európa leghosszabb gátrendszere, így egyre több területet lehetett bevonni a mezőgazdasági művelésbe. Mindezek mellett a magyar hitelélet is fellendült. A korszakban évről évre növekedett a magyar tőke szerepe és súlya a külföldivel szemben.

A Magyar Királyság lélekszáma a korszak végére másfélszeresére nőtt, az 1910-es évekre elérte a 21 millió főt. A gyors gazdasági és politikai változásokat a társadalom átalakulása csak részben tudta követni, ezért a régi (például nagybirtokos arisztokrácia, parasztság) és az új társadalmi csoportok (nagypolgárság, munkásság) együtt voltak jelen, mentalitásban, életmódban kölcsönösen hatottak egymásra. A földet és az ország politikai vezetését a közép- és nagybirtokos réteg, a tőkét és a gazdasági életet a nagypolgárság uralta. A középosztály szemléletét a dzsentrizmus határozta meg. A dzsentrizmus a nemesi származású középbirtokost jelentette, aki a korszakban eladósodott, sokszor a földjét is elveszítette, ennek ellenére életmódjáról, az úri külsőségek fenntartásáról nem mondott le, ami tovább rontotta helyzetét. Ezt a társadalmi réteget irodalmi

műveiben Mikszáth Kálmán és Móricz Zsigmond is megörökítette. A parasztság erőteljesen differenciált társadalmi réteg volt, a szegényebbek bér munkát vállaltak. A földnélküliek sokszor építkezéseken dolgoztak, vagy földmunkát végez-

A pesti hengermalom

Karikatúra a dzsentriről

Báró Eötvös József

tek kubikusként vasútépítésnél, folyamszabályozásnál. A gyári munkásság a társadalom alig 5 százalékát tette ki, s főként a főváros munkásnegyedeiben (Angyalföld, Kőbánya, Csepel) élt.

A magyar politikában is meghatározóvá vált az a szemlélet, hogy az államnak gondoskodnia kell polgáraitól. Ennek hatására egyre több pénzt fordítottak az oktatás- és egészségügyre, kultúrára. Az Eötvös József által megalakított, 1868-ban bevezetett népiskolai törvény kötelezővé tette a 6 és 12 év közötti gyermekek iskolába járását. A törvény esélyt teremtett a szegényebbek számára a társadalmi felemelkedésre. Az esélyegyenlőség megteremtésének irányába mutatott az a tény is, hogy 1896-tól a lányok is járhattak gimnáziumba.

A magyar egészségügy is látványos fejlődésen ment keresztül. Az orvosok száma megduplázódott, a kórházaké megtízszereződött. Noha a kötelező védőoltás hatására az 1870-es évekre visszaszorult a himlő, a higiénés viszonyok fejlődésének köszönhetően a kolera, a magyar emberek egészségügyi állapota nem volt jónak mondható a korszakban. Az orvosi ellátás nagyon egyenetlen volt, a falvakban és a tanyákon az emberek babonás módokon próbálták magukat gyógyítani. Ezért nem véletlen, hogy a Monarchia

a halálozási arány tekintetében élen járt Európában. A csecsemőhalandóság mutatói csak kis mértékben javultak, mivel számos halálos gyermekbetegséget (például a diftériát, szamárköhögést, kanyarót) nem sikerült legyőzni. 1910-ben ezer élve született közül kb. kétszáz csecsemő halt meg egyéves kora előtt. Az átlagéletkor a korszakban 27 évre tehető; hatvanadik életévét a társadalom alig 7 százaléka érte meg. 1890-es évektől csökkenni kezdett a születések száma, mivel – főleg a módosabb vidékeken – arra törekedtek, hogy minél kevesebb, lehetőleg egy gyermek szülessen, hogy megakadályozzák a földek aprózódását. Ez volt az úgynevezett egykézés.

Épül a Millenniumi Földalatti Vasút az Andrassy úton

A táplálkozási viszonyok kis mértékben javultak. Noha húsfogyasztás szempontjából a magyarok Európa élmezőnyében jártak (33 kilogramm húst fogyasztott egy fő átlagosan évente), a társadalom legnagyobb részét kitevő, fizikai munkát végző parasztság naponta jó esetben kétszer étkezett. A nem megfelelő táplálkozásnak is köszönhető, hogy népbetegséggé vált a tüdőbaj, amelyet magyar betegségnek is neveztek, mert Európán belül Magyarországon volt a legerjedtebb.

A „boldog békeidőkben” a kulturális és társasági élet, a hírközlés is fejlődésnek indult. A honfoglalás ezeréves évfordulója alkalmából a millennium évében (1896) adták át Budapesten többek között a Kisföldalattit, a Szabadság hidat és az Iparművészeti Múzeumot. Gombamód szaporodtak a fővárosban a kávéházak, ahol leginkább a polgárság töltötte szabadidejének nagy részét. A korszakban már telefonálni is lehetett, hiszen 23 előfizetővel megkezdte működését az első magyar telefontársaság.

A KORSZAK PÉNZE

1867-ben a politikai kiegyezés Magyarország és Ausztria között a pénzekre is hatással volt: 1848 után újra független magyar pénzverés jött létre, amely az 1858-as pénzreformon alapult. A pénzek magyar fölrattal és az osztráktól eltérő, a hagyományos magyar veretekhez közelítő stílusban készültek, kibocsátásukról az országgyűlés döntött. 1870-től forint és frank címletű kereskedelmi aranypénzek veretésébe kezdtek. Ez a rendszer két és fél évtizeden keresztül létezett.

Ez az időszak volt az úgynevezett „ferencjóscai békeévek” kora, amikor főként a magyar mezőgazdaság és a feldolgozóipar növekedése hatalmas méreteket öltött. Ezzel párhuzamosan a hitelezés is megugrott, többnyire kedvező kamattal, de egyre gyakrabban – többnyire illegális módon – becstelenül magas rátával, úgynevezett uszora kamattal adtak kölcsönöket (ez a jelenség korábban is létezett, sőt még ma is megfigyelhető, de „virágkorát” ekkortájt élte).

A frissen alakult Osztrák–Magyar Bank 1880-tól közös bankjegyeket bocsátott ki.

Végül 1892-ben hosszas előkészítés után megszületett az osztrák–magyar közös valuta, a korona (Ausztriában Corona), amelynek váltópénze a fillér lett. A korona már korszerű, arany alapon kiadott pénz volt, amelyet előre meghatározott mennyiségben, úgynevezett kontingensben bocsáthatott ki külön-külön Magyarország és Ausztria is.

A korona igen stabil és értékálló pénz volt. Bár az új valuta mellett továbbra is vertek aranypénzeket, ez már kevésbé volt jellemző, mint korábban. Az arany 10 és 20 koronások értékpénzekké, szinte befektetési veretökké váltak, és eltűntek a köznapi forgalomból (az arany soha sem volt köznapi fizetőeszköz, de a XIX. század folyamán szinte mindenütt teljesen kiveszett a mindennapi használatból).

A korona egészen az I. világháborúig megőrizte stabilitását, ám a kor gazdasági megpróbáltatásai és az országvesztés tragédiája negatívan hatottak a fizetőeszközre.